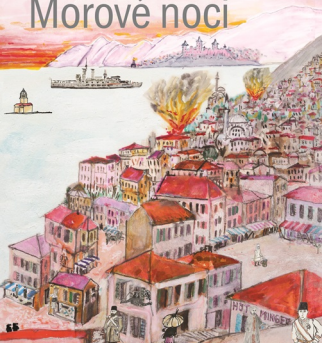

NOSITEL NOBELOVEJ CENY ZA LITERATÚRU

ORHAN PAMUK

Morové noci

Morové noci

ORHAN PAMUK

Morové
noci

Z autorizovaného anglického prekladu
preložil OTTO HAVRILA

slovar

Copyright © 2021 by Orhan Pamuk
All rights reserved.
Slovak translation © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o.,
Bratislava 2024
Translation © Otto Havrila 2024
Cover illustration by Orhan Pamuk
Endpapers illustration by Daniele Castellano

ISBN 978-80-556-6241-1

Preklad a vydanie literárneho diela podporil z verejných zdrojov
formou štipendia a dotácie Fond na podporu umenia.

u. fond
na podporu
umenia

Všetky práva vyhradené. Žiadna časť tejto knihy sa nesmie
reprodukovat ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani
elektronickými, ani mechanickými a ani vo forme fotokópií, nahrávok,
ani prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému
a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

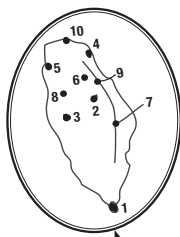
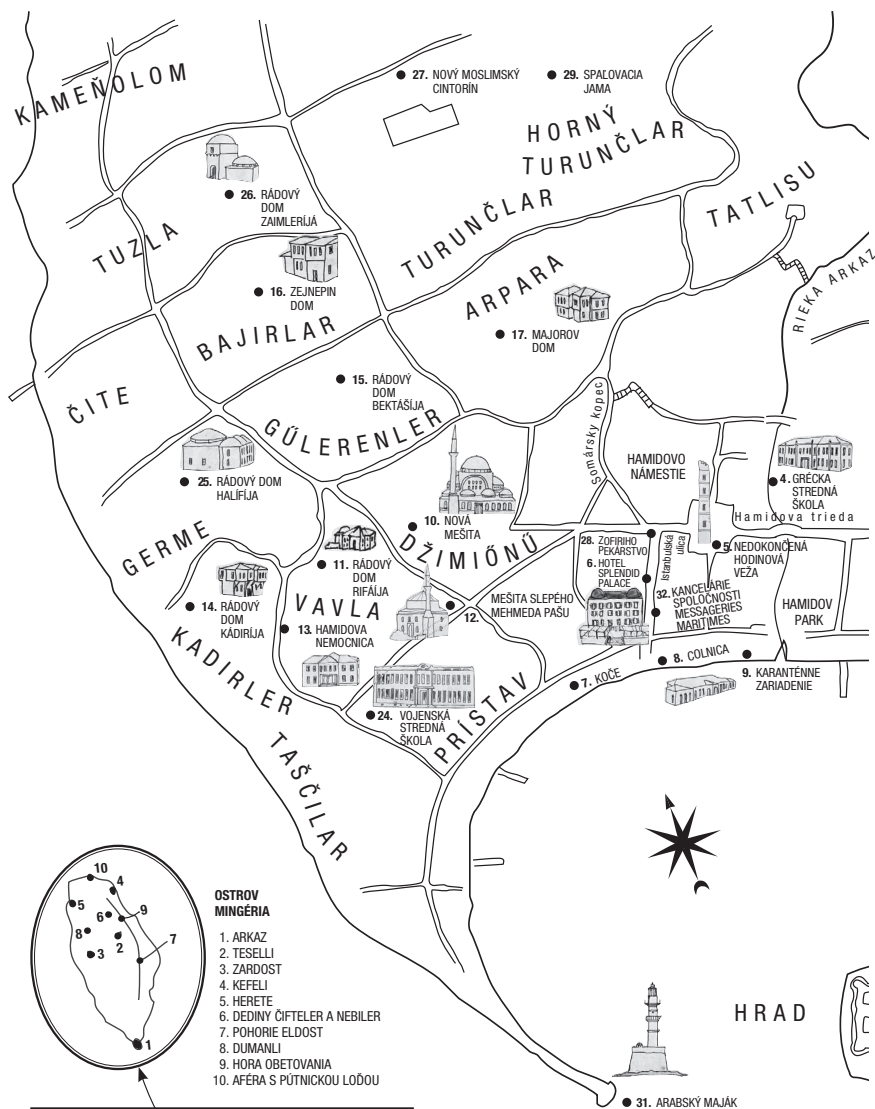
Rád by som sa podakoval svojmu priateľovi
historikovi Edhemovi Eldemovi,
k dokončeniu tejto knihy prispel cennými
pripomienkami a opravami.

Keď sa blíži nebezpečenstvo, vždy v duši človeka rovnako mocne hovoria dva hlasy: jeden veľmi rozumne pripomína, aby si človek dobre premyslel podstatu nebezpečenstva a spôsob, ako mu uniknúť; druhý ešte rozumnejšie hovorí, že je príliš ťažké a trýznivé myslieť na nebezpečenstvo, lebo predvídať všetko a zachrániť sa pred všeobecnou pohromou nie je v moci človeka, nuž je lepšie odvracať sa od katastrofy dovedy, kým nastala, a myslieť na niečo príjemné.

L. N. Tolstoj: *Vojna a mier*

Ešte sa nenašiel spisovateľ, ktorý by sa bol podujal preskúmať a porovnať všetky tieto záznamy a potom z nich zostaviť sústavnú reťaz udalostí a ucelený obraz o celej morovej nákaze.

A. Manzoni: *Snúbenci*

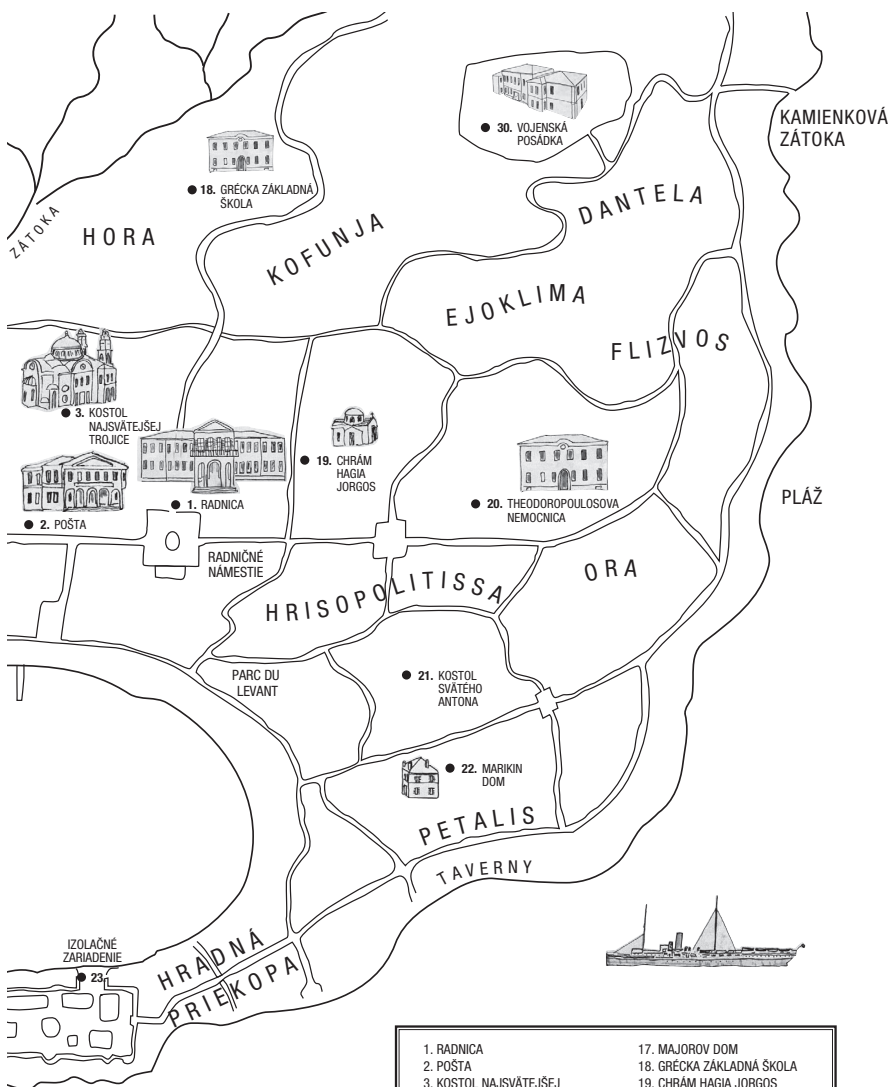
- OSTROV MINGERIA**
1. ARKAZ
  2. TESELLI
  3. ZARDOST
  4. KEFELI
  5. KERETE
  6. DEDINY ÇİFTELER A NEBILER
  7. POHORIE ELDOST
  8. DUMANLI
  9. HORA OBETOVANIA
  10. AFERA S PŮTNICKOU LOŽOU

MESTO A HRAD ARKAZ, PROVINCIA MINGERIA (1901)

Mierka 1 : 10 000

1. RADNICA	17. MAJOROV DOM
2. POŠTA	18. GRÉCKA ZÁKLADNÁ ŠKOLA
3. KOSTOL NAJSVÄTEJŠEJ TROJICE	19. CHRÁM HAGIA JORGOS
4. GRÉCKA STREDNÁ ŠKOLA	20. THEODOROPULOVSOVA NEMOCNICA
5. NEDOKONČENÁ HODINOVÁ VEŽA	21. KOSTOL SVÄTEHO ANTONA
6. HOTEL SPLENDID PALACE	22. MARIKIN DOM
7. KOČE	23. IZOLAČNÉ ZARIADENIE
8. COLNICA	24. VOJENSKÁ STREDNÁ ŠKOLA
9. KARANTÉNNE ZARIADENIE	25. RÁDOVÝ DOM HALÍFJA
10. NOVÁ MEŠITA	26. RÁDOVÝ DOM ZAIMLJA
11. RÁDOVÝ DOM RIFÁLJA	27. NOVÝ MOSLIMSKÝ CINTORÍN
12. MEŠITA SLEPÉHO MEHMEDA PAŠU	28. ZOFIRIHO PEKÁRSTVO
13. HAMIDOVA NEMOCNICA	29. SPALOVACIA JAMA
14. RÁDOVÝ DOM KADIRLJA	30. VOJENSKÁ POSÁDKA
15. RÁDOVÝ DOM BEKTAŠLJA	31. ARABSKÝ MAJÁK
16. ZEJNEPIN DOM	32. KANCELÁRIE SPOLOČNOSTI MESSAGERIES MARITIMES

Predslov

Tento román je historický a zároveň je to história písaná formou románu. Medzi udalosti, ktoré sa odohrali počas najrušnejších a najdôležitejších šiestich mesiacov v živote ostrova Mingéria, perly východnej časti Stredozemného mora, som zaradila aj mnohé príhody z histórie tejto krajiny, ktorá je mi taká drahá.

Keď som začala skúmať udalosti, ktoré sa odohrali na ostrove počas morovej epidémie v roku 1901, uvedomila som si, že k pochopeniu subjektívnych rozhodnutí hlavných predstaviteľov tohto krátkeho dramatického obdobia nemožno dospieť výhradne historickou metódou, no mohlo by mi k tomu pomôcť umenie, a tak som spojila obe metódy.

Nemyslite si však, že na začiatku boli tieto zložité literárne hlavolamy. V skutočnosti sa všetko začalo listami, ku ktorým som získala prístup a ich neoceniteľné bohatstvo som sa snažila preniesť do tohto románu. Požiadali ma, aby som opatrla poznámkami a pripravila na vydanie stotrinásť listov, ktoré napísala princezná Pakize, tretia dcéra 33. osmanského sultána Murada V., svojej staršej sestre Hatidže Sultan v rokoch 1901 až 1913. Kniha, ktorú sa chystáte čítať, sa začala ako „redakčná poznámka“ k tejto korešpondencii.

Táto poznámka sa s pokračujúcim bádáním predlžovala a rozširovala, až z nej vznikla kniha, ktorú teraz držíte v rukách. Musím priznať, že nadovšetko ma uchvátil štýl princeznej Pakize a jej múdrosť. Očarujúca, nesmierne citlivá princezná sa vyznačovala rozprávačským talentom a zmyslom pre detail a opis, akým sa môže pochváliť málokto iný historik či spisovateľ. V britských a vo francúzskych archívoch som dlhé roky študovala konzulárne depeše z prístavov Osmanskej ríše – vďaka tomu som získala aj doktorát a vydala som niekoľko

akademických publikácií –, no ani jeden konzul nedokázal opísať tieto udalosti, tie dni cholery a moru tak výstižne a s takou hĺbkou porozumenia, ani tak verne sprostredkovať atmosféru osmanských prístavných miest, farby ulíc a trhovísk, škrekot čajok a vrzgot povozov. Možno to bola teda princezná Pakize a jej vnímavý prístup k ľuďom, predmetom a udalostiam, práve ona ma svojím živým rozprávaním natoľko inšpirovala, až redakčná poznámka prerástla do románu.

Pri čítaní tých listov som si kládla otázku: Dokázala princezná Pakize opísať tie udalosti oveľa živšie a presnejšie než priemerný historik či cudzí konzul preto, lebo bola rovnako ako ja žena? Nesmieme zabúdať, že v čase vypuknutia moru autorka týchto listov len málokedy opustila radničný penzión a že o tom, čo sa deje v meste, vedela iba z rozprávania svojho manžela lekára! Princezná Pakize v listoch nielenže opísala mužský svet politikov, byrokratov a lekárov, ale podarilo sa jej s tými mužmi stotožniť. Aj ja som sa usilovala vo svojom (historickom) románe tento svet oživiť. No osvojiť si takú vnímavosť, bystrosť a hlad po živote ako princezná Pakize je naozaj veľmi ťažké.

Pravda, ďalší dôvod, prečo ma tie výnimočné listy, z ktorých vznikne najmenej šesťstostranová kniha, tak zaujali, je ten, že sama som dcérou Mingérie. Ako malé dievčatko som videla meno princeznej Pakize v učebniciach, novinových stĺpčkoch a predovšetkým na stránkach celoštátnych detských týždenníkov (*Ostrovne lekcie, Poznávame dejiny*), v ktorých vychádzali komiksy a povesti o významných historických osobnostiach. Vždy mi bola neobyčajne blízka. Tak ako ostatní ľudia považovali ostrov Mingéria za bájnu, rozprávkovú krajinu, v mojich očiach bola princezná Pakize rozprávková hrdinka. Bolo pre mňa vskutku veľkým zážitkom, keď som v listoch, ktoré sa odrazu ocitli v mojich rukách, objavila všedné starosti rozprávkovej princeznej, jej skutočné pocity a celú jej očarujúcu osobnosť. Nakoniec – ako trpezlivý čitateľ zistí na konci tejto knihy – som sa s ňou stretla aj osobne.

Autentickosť sveta opísaného v listoch princeznej Pakize som si overila bádáním v archívoch v Istanbule, na Mingérii, v Anglicku a vo Francúzsku a skúmaním historických dokumentov a memoárov z daného obdobia. Pri písaní historického románu som si však v určitých chvíľach nemohla pomôcť,

stotožnila som sa s princeznou Pakize a mala som pocit, ako-by som písala o sebe.

Umenie románu je vlastne umením vyrozprávať svoj príbeh tak, ako keby patril druhým, a príbehy druhých vyrozprávať ako svoje vlastné. Keď som sa teda začala cítiť ako sultánova dcéra, ako princezná, v hĺbke duše som vedela, že robím presne to, čo by mal robiť každý spisovateľ. Najťažšie bolo vcítiť sa do všetkých mužov na dôležitých miestach, pašov a lekárov, ktorí mali na starosti karanténne opatrenia a dozerali na boj proti morovej nákaze.

Ak má román po obsahovej i formálnej stránke prekročiť hranice individuálneho príbehu a ponášať sa na históriu zahŕňajúcu životy všetkých ľudí, najlepšie to dosiahneme tak, keď ho budeme rozprávať z rozličných hľadísk. Na druhej strane súhlasím s najženskejším spomedzi mužských románopiscov, veľkým Henrym Jamesom, ktorý sa nazdával, že ak má byť román presvedčivý, na každý detail a na každú udalosť treba pozeráť takpovediac očami jednej postavy.

Ale pretože som napísala *zároveň* knihu o histórii, neraz som sa od pravidla jedného uhla pohľadu odklonila, ba priamo som ho porušila. Emocionálne vypäté scény som prerušila, aby som čitateľa oboznámila s faktami, údajmi a dejinami vládnych inštitúcií. Hneď po opise vnútorných pocitov nejakej postavy som rýchlo a odvážne prešla k myšlienkam inej postavy, aj keď ich prvá postava nemohla poznať. Hoci som pevne presvedčená, že zvrhnutého sultána Abdülaziza zavraždili, všimla som si, že podľa niektorých prameňov spáchal samovraždu. Inými slovami, na oslňujúcu ríšu, ktorú princezná Pakize opísala vo svojich listoch, som sa snažila hľadiť aj očami iných jej obyvateľov, a priblížiť tak svoju knihu viac histórii.

Z otázok, ktoré som v priebehu rokov často dostávala – napríklad, ako som sa k tým listom dostala, ako vážne beriem záhadnú vraždu, čo sa v nich spomína, a prečo som nevydala najprv samotné listy –, odpoviem v knihe iba na druhú otázku. Myšlienka napísať román našla podporu medzi kolegami akademikmi, ktorým som rozprávala o vraždách opísaných v listoch a o obľúbených literárnych dielach sultána Abdülhamida II. Povzbudila ma aj skutočnosť, že záhadné vraždy a história malého ostrova Mingéria zaujali také prestížne vydavateľstvo, akým je Cambridge University Press. Pravdaže,

skryté významy a záhady tohto úžasného sveta, ktorý som s neutíchajúcim nadšením mapovala dlhé roky, siahajú oveľa ďalej a hlbšie než k otázke, kto je vrah. Totožnosť vraha je pri najmenšom určité znamenie, no náchylnosť k záhadným vraždám môže premeniť každú stránku tejto knihy – počnúc slovami Tolstého, najväčšieho historického románopiscu všetkých čias, a končiac týmto úvodom – na more symbolov.

Niektorí ma obviňovali, že sa až priveľmi často názorovo rozchádzam s určitými obľúbenými oficiálnymi historikmi (nebudem menovať). Možno majú pravdu. No ak sa tak stalo, tak iba preto, lebo sme ich obľúbeným dielam venovali primeranú pozornosť.

Každý úvod ku knihe o histórii Orientu a Levanty, čiže o Východe a o východnom Stredomorí, naráža na problém prepisu starých miestnych mien a názvov do latinskej abecedy. Som rada, že zatiaľ som nenapísala ďalšiu takú nudnú knihu. Míngérijská abeceda a jazyk aj tak nemajú vhodný náprotivok! V niektorých prípadoch som prevzala pôvodný prepis tamojších mien, inokedy som ich napísala tak, ako sa vyslovujú. To, že sa v Gruzínsku nachádza mesto, ktoré sa píše podobne ako tamojšie mesto, je len náhoda. Zato nie je vôbec náhoda, ale, naopak, zámer, že niečo, čo je v tejto knihe opísané, bude čitateľovi pripadať rovnako známe ako staré, takmer zabudnuté spomienky.

Míná Minger, Istanbul 2017

Prvá kapitola

Keby sa v roku 1901 parník s kúdolmi čierneho uhoľného dymu valiaceho sa z komína plavil štyri dni južne od Istanbulu, okolo ostrova Rodos a ďalšieho pol dňa by pokračoval na juh cez nebezpečné rozbúrené vody smerom k Alexandrii, pasažieri by v diaľke napokon uzreli špicaté veže Arkazského hradu na ostrove Mingéria. Vďaka tomu, že Mingéria leží na trase medzi Istanbulom a Alexandriou, na tajuplný tieň a siluetu hradu hľadeli s úžasom a bázňou ne jeden cestujúci. Len čo sa na obzore zjavil nádherný obraz, ktorý Homér v *Iliade* označil za „smaragd postavený z ružového kameňa“, duchovne založení lodní kapitáni pozývali pasažierov na palubu, aby sa pokochali nádherným pohľadom, a maliari putujúci na Východ živo maľovali tento romantický výhľad, len pre silnejší účinok pridávali čierne búrkové mračná.

No máloktorá z týchto lodí sa na Mingérii aj zastavila, lebo v tých časoch premávali na ostrov pravidelne raz za týždeň iba tri lode: *Saghalien* (jej ostrý piskot poznal celý Arkaz), *Equateur* (s hlbším tónom) lodnej spoločnosti Messageries Maritimes a *Zeus*, krásne plavidlo krétskej spoločnosti Pantaleon (tá zahúkala málokedy a vždy krátko). To, že 22. apríla 1901 dve hodiny pred polnocou – v ten deň sa začína naše rozprávanie – sa k ostrovu Mingéria neplánovane blížilo nejaké plavidlo, signalizovalo, že sa chystá niečo nezvyčajné.

Lod so špicatou provou a štíhlymi bielymi komínmi sa približovala k ostrovu zo severu kradmo ako výzvedné plavidlo, viala na nej osmanská vlajka a nazývala sa *Azizije*. Sultán Abdülhamid II. požiadal kapitána lode, aby dopravil významnú osmanskú delegáciu so zvláštnym poverením z Istanbulu do Číny. Do tejto delegácie, ktorú tvorili náboženský učenci, armádni dôstojníci, tlmočníci a úradníci vo fezoch, turbanoch

a klobúkoch, Abdülhamid na poslednú chvíľu zaradil aj svoju neter, princeznú Pakize, ktorej nedávno zariadil svadbu, a jej princa manžela doktora Nuriho Beja. Natešení, nedočkaví a trochu omámení novomanželia nechápali, prečo sa ocitli v delegácii, ktorá má ísť do Číny, a dlho si tým lámali hlavu.

Princezná Pakize, ktorá podobne ako jej staršie sestry nemala svojho strýka sultána veľmi rada, bola presvedčená, že Abdülhamid tým chcel jej a jej manželovi nejakou ublížiť, no nevedela prísť na dôvod takéhoto konania. V paláci sa povrávalo, že sultán chcel vyhnať novomanželov z Istanbulu a poslať ich na istú smrť do ázijských krajín zamorených žltou horúčkou alebo do afrických púští postihnutých choleroou, iní zas poukazovali, že to, akú hru Abdülhamid hrá, sa ukáže až vtedy, keď ju dohrá. No princ manžel doktor Nuri Bej bol optimista. Tento nesmierne úspešný pracovitý tridsaťosemročný karanténny doktor reprezentoval Osmanskú ríšu na medzinárodných konferenciách o verejnom zdravotníctve. Jeho úspechy upútali sultánovu pozornosť, a keď ich predstavili, doktor Nuri zistil to, čo už vedeli mnohí karanténni lekári – že sultána fascinujú nielen záhadné vraždy, ale aj najnovšie európske objavy a postupy v medicíne. Sultán chcel, aby jeho ríša držala krok s vývojom v oblasti mikróbov, laboratórií a očkovania, a mal v pláne uplatniť najnovšie medicínske objavy v Istanbulu a v celej Osmanskej ríši. Zaujímal sa aj o nové infekčné choroby, ktoré prenikali na západ z Ázie a Číny.

V tú noc vládlo v Levante bezvetrie, a tak sa sultánova loď *Azizije* plavila rýchlejšie, než sa očakávalo. Predtým sa zastavila v prístave Smyrna, hoci na oficiálnej trase nebola tá zastávka uvedená. Keď sa loď blížila k smyrnským dokom zahaleným v hmle, po úzkom schodisku, ktoré viedlo ku kapitánovej kajute, stúpaj jeden člen delegácie za druhým, aby ho požiadali o vysvetlenie, a dozvedeli sa, že na palubu má nastúpiť akýsi záhadný nový cestujúci. O koho ide, vraj nevedel ani samotný kapitán (Rus).

Onen záhadný cestujúci bol hlavný inšpektor verejného zdravotníctva a hygieny Osmanskej ríše, uznávaný lekárnik a farmakológ Bonkowski Paša. Šesťdesiatročný, unavený, no stále čulý Bonkowski Paša bol sultánovým kráľovským lekárnikom a zakladateľom modernej osmanskej farmakológie. Bol aj úspešným obchodníkom a kedysi mu patrilo veľa rozličných spoloč-

ností vyrábajúcich ružovú vodu, parfumsy, minerálky a lieky. Posledných desať rokov však pracoval výhradne ako hlavný inšpektor verejného zdravia Osmanskej ríše, posielal sultánovi správy o cholere a morovej nákaze, cestoval z jedného ohniska nákazy do druhého, z jedného prístavu do druhého, z mesta do mesta a dozeral na karanténne a hygienické opatrenia.

Lekárnik a farmakológ Bonkowski Paša často reprezentoval Osmanskú ríšu na medzinárodných konferenciách o karanténe a pred štyrmi rokmi napísal pre sultána Abdülhamida odbornú štúdiu o opatreniach, ktoré by mala Osmanská ríša zaviesť proti pandémie moru vypuknutej na Východe. Konkrétne poukázal na boj proti moru v gréckych štvrtiach Smyrny. Po niekoľkých epidémiách cholery v priebehu rokov sa napokon nový mikrób moru z Východu, ktorého infekčnosť (odborníci tomu hovoria virulencia) chvíľami rástla, chvíľami klesala, bohužiaľ, objavil aj v Osmanskej ríši.

Bonkowskiemu Pašovi trvalo šesť týždňov, kým zastavil mor v Smyrne, najväčšom osmanskom prístave v Levante. Tamojší obyvatelia poslúchli úrady a zdržiavali sa doma, rešpektovali sanitárne kordóny a podvolili sa rozličným prijatým obmedzeniam. Okrem toho spojili sily s miestnymi úradmi a so žandármi a chytali potkany. Do terénu vyrazili dezinfekčné čaty, zložené väčšinou z hasičov, a celé mesto čochvíľa páchlo roztokom, ktoré rozstrekovali z postrekovačov. O úspechu Osmanského karanténneho úradu v Smyrne sa písalo nielen v tamojších novinách *Harmónia* a *Amaltea* a v istanbulských denníkoch *Hlas pravdy* a *Verva*, ale aj v rozličných francúzskych a britských novinách, ktoré už mapovali najnovšiu pohromu z Východu od prístavu k prístavu, a preto si Bonkovského Pašu, narodeného v Istanbuli poľským rodičom, vážil a dobre ho poznal aj priemerný Európan. Mor v Smyrne sa podarilo potlačiť už po sedemástich úmrtiach; znovu sa otvoril prístav, doky, colnica, obchody a trhoviská a vo všetkých školách obnovili výučbu.

Významní pasažieri na lodi *Azizije*, ktorí sa cez kajutové okienka a z paluby dívali, ako lekárnik paša nastupuje so svojím asistentom na loď, o tomto nedávnom triumfe na poli karantény a verejného zdravia dobre vedeli. Pred piatimi rokmi udelil bývalému kráľovskému lekárnikovi čestný titul paša sám sultán Abdülhamid. Dnes mal Stanislaw Bonkowski oblečenie plášt (farba sa potme nedala rozoznať) a sako zvýrazňujúce

dlhý krk a mierne nahrbené plecia a v ruke niesol neodmysliteľný kufřík farby pušného prachu, ktorý by hneď spoznali aj jeho študenti spred tridsiatich rokov. Jeho asistent doktor Ilias vliekol prenosné laboratórium, ktoré umožnilo lekárnikovi pašovi izolovať baktérie cholery alebo moru a oddeliť kontaminovanú vodu od pitnej, čo mu poskytovalo zámienku aj na to, aby ochutnal a preskúmal všetky vodné zdroje v ríši. Len čo sa Bonkowski spolu s asistentom ocitli na palube, utiahli sa do svojich kajút, ani nepozdravili zvedavých cestujúcich.

Mlčanie a ostrážitosť dvoch nových cestujúcich ešte prehĺbila zvedavosť členov delegácie. Načo to tajnostkárstvo? Prečo sultán poslal do Číny na jednej lodi dvoch najväčších osmanských odborníkov na mor a iné epidémie (druhý bol princ manžel doktor Nuri Efendi)? Keď vysvitlo, že Bonkowski Paša a jeho asistent nemajú vôbec namierené do Číny, ale cestou do Alexandrie majú vystúpiť na ostrove Mingéria, členovia delegácie znovu upriamili pozornosť na úlohu, ktorá stála pred nimi. Najbližšie tri týždne mali diskutovať o tom, ako vysvetliť islam čínskym moslimom.

Princ manžel doktor Nuri – ďalší odborník na karanténu na *Azizije* – sa od manželky dozvedel, že v Smyrne nastúpil na palubu Bonkowski Paša a že má vystúpiť na Mingérii. Novomanželia s radosťou zistili, že s priateľským lekárnikom pašom sa už raz stretli. Princ manžel doktor sa nedávno zúčastnil na Medzinárodnej sanitárnej konferencii v Benátkach spolu s kráľovským lekárnikom, ktorý bol od neho o vyše dvadsať rokov starší. Bonkowski Paša bol okrem toho profesorom chémie v čase, keď mladý Nuri ešte študoval na Ríšskej škole medicíny a chodil na prednášky vo vojenskej posádke Demirkapi v Sirkedži. Ako mnohých jeho spolužiakov aj mladého Nuriho uchvátili praktické cvičenia aplikovanej chémie, ktoré viedol vo svojom laboratóriu v Paríži vyštudovaný Bonkowski Bej, a prednášky o organickej a anorganickej chémii. Študenti boli nadšení jeho vtipmi, jeho priam renesančnou zvedavosťou i tým, že okrem rodnej turečtiny ovládal tri ďalšie európske jazyky a hovoril nimi rovnako plynule ako rodnou rečou. Stanislaw Bonkowski sa narodil v Istanbule ako syn jedného z mnohých poľských dôstojníkov, ktorí po porážke Poľska vo vojne proti Rusku odišli do exilu a vstúpili do osmanskej armády.

Doktorova manželka princezná Pakize veselo spomínala na Bonkowského, ako ho poznala v detstve a mladosti. Raz v lete pred jedenástimi rokmi, keď jej matka a ostatné ženy z palácového háremu, kde boli zavreté, ochoreli a dostali strašnú horúčku, sultán Abdülhamid vyhlásil, že chorobu určite spôsobil nejaký mikrób, a vyslal svojho kráľovského chemika do paláca odobrať vzorky. Inokedy jej strýko Abdülhamid poslal Bonkowského Pašu do paláca Čiragan preskúmať vodu, ktorú princezná Pakize a jej rodina pili každý deň. Abdülhamid držal v paláci Čiragan v zajatí svojho staršieho brata Murada V. a sledoval ho na každom kroku, no keď niekto ochorel, poslal mu svojich najlepších lekárov. Keď bola princezná malá, v paláci a v háremových komnatách často vídala gréckeho doktora Marka Pašu s čiernou bradou, ktorý slúžil ako kráľovský lekár strýkovmu otcovi, zavraždenému sultánovi Abdülazizovi, a takisto poznala Abdülhamidovho kráľovského lekára Mavrojehiho Pašu.

„Po mnohých rokoch som znovu videla Bonkowského Pašu v paláci Jildiz,“ povedala princezná. „Kontroloval zásoby vody v paláci a pripravoval novú správu. No vtedy sa na mňa a na moje sestry len z diaľky usmial. Nepatrilo sa, aby s nami žartoval alebo nám rozprával smiešne historky, ako to robieval, keď sme boli malé.“

Spomienky doktora princa manžela na sultánovho kráľovského chemika boli skôr oficiálne. Ten si jeho úctu vyslúžil pracovitosťou a odbornosťou – tieto vlastnosti prejavil na benátskej konferencii, kde spoločne zastupovali Osmanskú ríšu. Ako doktor princ manžel vzrušene povedal manželke, možno dokonca sám Bonkowski Paša naňho upriamil pozornosť sultána Abdülhamida ako na karanténneho doktora, lebo s chemikom a lekárnikom pašom sa stretol nielen v škole, ale aj po jej skončení. Raz na žiadosť bejogluského starostu Eduarda Blacqua Beja spoločne skúmali hygienické podmienky v istanbulských bitúnkoch. Inokedy sa vybral spolu s niekoľkými študentmi a lekármi k jazeru Terkos, kde Bonkowski pripravoval správu o topografických a geologických vlastnostiach jazera a podrobnú analýzu jeho vôd, a znovu naňho hlboko zapôsobila Bonkowského múdrosť, zaniatenosť a disciplinovanosť. Novomanželia, plní vzrušujúcich, vreých spomienok, sa už nevedeli dočkať, kedy sa s hlavným inšpektorom verejného zdravotníctva a hygieny opäť stretnú.

Druhá kapitola

Doktor princ manžel poslal Bonkowskému Pašovi po poslíčkovi odkaz. Kapitán ich neskôr všetkých pozval na večeru do miestnosti známej ako hostovská sieň. Na večeri, kde sa nepodával alkohol, sa zúčastnila aj princezná Pakize, ktorá sa dosiaľ vyhýbala mulláhom na palube a jedávala vo svojej kajute. Treba poznamenať, že v tých časoch bolo veľmi zriedkavé, aby žena sedela za jedným stolom spolu s mužmi, aj keď to bola princezná. Dnes však vieme o tejto historickej večeri všetko vďaka princeznej Pakize, ktorá neskôr napísala svojej sestre list a opísala v ňom, čo v ten večer videla a počula zo svojho miesta na konci stola.

Bonkowski Paša mal bledú tvár, malý nos a veľké modré oči, na tie oči nezabudol nik, na kom spočinuli. Keď zbadal doktora princa manžela, hneď svojho bývalého študenta objal. Potom sa obrátil k princeznej Pakize, obradne sa jej poklonil a pozdravil ju ako princeznú v nejakom európskom paláci, no dal si pritom záležať, aby sa nedotkol jej holej ruky a neprivedol ju do rozpakov.

Kráľovský chemik, ktorý sa priam vyžíval v jemnosťkach európskej etikety, nosil Rad svätého Stanislava druhej triedy, ktorý mu udelil posledný ruský cár, a osmanskú zlatú medailu Imtiaz, tú mal takisto veľmi rád.

„Vážený pán profesor,“ začal doktor princ manžel, „dovoľte, aby som vám vyjadril najhlbší obdiv za fenomenálny úspech, ktorý sa vám podarilo dosiahnuť v Smyrne.“

Bonkowski Paša nahodil skromný úsmev, s akým zvyčajne prijímal takéto komplimenty a pestoval si ho, odkedy sa v novinách začali objavovať správy, že epidémia v Smyrne ustupuje. „To ja by som mal zablahoželať vám!“ odvetil, hľadiac doktorovi Nurimu do očí. Ten vedel, že profesor mu neblahoželá ako

bývalému študentovi, ktorý dlhé roky pracoval na karanténnom úrade v Hidžáze (moslimskej svätej zemi), ale ako mužovi, ktorý sa oženil s princeznou, no napriek tomu sa usmial. Abdülhamid mu zariadil sobáš so svojou neterou preto, lebo bol vynikajúci, úspešný lekár; po svadbe sa na vynikajúce úspechy doktora Nuriho zabudlo a ľudia si ho skôr pamätali ako princezinho manžela.

Princ manžel doktor Nuri sa však novej situácii rýchlo prispôbil. S manželkou bol taký šťastný, že sa na ňu nedokázal ani hnevať. Navyše svojho starého profesora Bonkowského Pašu, ktorý bol – povedané slovami, ktoré len nedávno prenikli z francúzštiny do turečtiny a veľmi si ich oblúbili osmanské intelektuálne kruhy – rovnako „disciplinovaný“ a „metodický“ ako Európania, zbožňoval. Rozhodol sa, že mu zalichotí:

„Vaše víťazstvo nad morovou nákazou v Smyrne celému svetu ukázalo, čo dokáže osmanský karanténny úrad! Dali ste ráznu odpoveď všetkým, ktorí Osmanskú ríšu nazývajú chorým mužom Európy. Choleru sme ešte nevykorenili, no za posledných osemdesiat rokov nevypukla v osmanských krajinách vážnejšia morová nákaza. Kedysi sa vravelo, že civilizačnú hranicu, ktorá dvesto rokov oddeľuje Európu od Osmanov, netvorí Dunaj, ale mor! Teraz vďaka vám táto hranica zmizla, teda aspoň na poli medicíny a karantény.“

„Žiaľ, mor sa znovu objavil na ostrove Mingéria,“ poznamenal Bonkowski Paša, „a to s mimoriadne silnou virulenciou.“

„Skutočne?“

„Nákaza sa rozšírila v moslimských štvrtiach Mingérie, môj milý paša. Pravdaže, všetok váš čas pohltili prípravy na svadbu, je teda prirodzené, že o ničom neviete a žasnete nad touto správou, pretože ju držia v tajnosti. Mrzí ma, že som vám nemohol prísť na svadbu, bol som totiž v Smyrne!“

„Sledoval som následky epidémie v Hongkongu a v Bombaji a čítal som najnovšie správy.“

„Situácia je oveľa vážnejšia, než sa píše v novinách,“ povedal Bonkowski Paša vážne. „Je to ten istý mikróbo, ten istý kmeň, ktorý zabil tisíce ľudí v Indii a v Číne, a našli sme ho aj v Smyrne.“

„No indické obyvateľstvo je zdecimované... kým v Smyrne ste nákazu porazili.“

„Veľmi tomu pomohli Smyrnčania a ich tlač!“ odvetil Bonkowski Paša a na chvíľu zmlkol, akoby chcel povedať niečo dôležité. „Nákaza v Smyrne postihla grécke štvrte,“ pokračoval, „a Smyrnčania sú známi svojou kultúrnosťou a zdvorilosťou. Na ostrove Mingéria mor postihol väčšinou oblasti s moslimským obyvateľstvom a zomrelo už pätnásť ľudí! Čaká nás veľmi ťažká úloha.“

Doktor Nuri vedel z vlastnej skúsenosti, že pokiaľ ide o dodržiavanie karanténnych opatrení, moslima človek presvedčí oveľa ťažšie než kresťana, ale už sa mu nechcelo počúvať tieto pravdy, zveličované takými kresťanskými odborníkmi ako Bonkowski Paša. Rozhodol sa, že sa s ním nebude prieť. No mlčanie sa predlžovalo, a aby reč nestála, obrátil sa k princeznej a kapitánovi: „Pravdaže, to by bola nekonečná diskusia!“

„Viete predsa, čo sa stalo chudákovi doktorovi Jeanovi-Pierovi!“ povedal Bonkowski Paša s úsmevom žoviálneho učiteľa. „Palác i guvernér Sami Paša mi opakovane zdôrazňovali, že jeho výsosť sultán považuje tvrdenia o vypuknutí moru na Mingérii za politickú pascu, a preto nesmiem prezradiť skutočný dôvod svojej návštevy ostrova. Pravdaže, guvernéra ostrova Samiho Pašu poznám dlho už z jeho predošlého pôsobenia v iných provinciách a v iných oblastiach.“

„Pätnásť úmrtí je na taký malý ostrov veľmi vysoké číslo!“ ohradil sa doktor Nuri.

„Na túto tému nesmiem hovoriť dokonca ani s vami, vaša excelencia!“ vyhlásil Bonkowski Paša a žartom ukázal na princeznú Pakize na konci stola, akoby chcel povedať: Pozor, máme tu špióna! Potom sa prihovril princeznej sťa dobrý strýčko, ako to robieval v čase, keď pozápadnené princezné kráľovskej rodiny boli ešte malé dievčatká a stretával ich na divadelných predstaveniach v paláci Jildiz alebo ich z diaľky pozoroval pri rozličných ceremóniách počas návštevy nemeckého cisára Viliama II.

„Prvýkrát v živote vidím, že sultánovej dcére, princeznej, dovolili prekročiť hranice Istanbulu!“ zvolal neveriacky. „Ak ženy majú toľko slobody, je to dôkaz, že Osmanská ríša sa pozápadňuje!“

Tí, čo budú čítať listy princeznej Pakize z tohto obdobia – keď ich raz vydáme –, uvidia, že v tých slovách vycítila „ironický“, možno až posmešný tón. Tak ako jej otec Murad V.